

**LIETUVOS RESPUBLIKOJE AUGINAMŲ VABZDŽIŲ,
SKIRTŲ ŽMONIŲ MAISTUI IR (AR) GYVŪNŲ
PAŠARAMS, GAIRĖS**

Turinys

ĮVADAS	2
1. TERMINŲ APIBRĖŽTYS	4
2. TEISĖS AKTAI, TAIKOMI ŪKIO SUBJEKTAMS, VYKDANTIEMS VABZDŽIŲ AUGINIMO IR (AR) PERDIRBIMO VEIKLĄ.....	6
3. VABZDŽIŲ RŪŠYS, LEIDŽIAMOS AUGINTI MAISTO IR (AR) PAŠARŲ GAMYBAI	8
4. ŪKIO SUBJEKTŲ REGISTRACIJA / PATVIRTINIMAS	10
5. VABZDŽIŲ AUGINIMAS	12
Pašarų / substratų parinkimas.....	12
Vabzdžių auginimas	12
Vabzdžių surinkimas.....	13
Laikymas po surinkimo.....	13
6. SAVIKONTROLĖS PROGRAMOS ĮDIEGIMAS	14
7. STEBĖSENOS PROGRAMOS SUKŪRIMAS	16
8. FIZIKINIAI, CHEMINIAI IR MIKROBIOLOGINIAI PAVOJAI	16
9. REIKALAVIMAI VABZDŽIŲ PAŠARAMS IR SUBSTRATAMS	18
10. APDOROJIMO METODAI.....	20
Reikalavimai pašarų ūkio subjektams.....	20
Reikalavimai maisto tvarkymo subjektams	20
Vabzdžių nužudymas	21
Tolimesnis vabzdžių apdorojimas.....	21
11. PATALPŲ ĮRENGIMAS IR PRIEŽIŪRA	22
12. REIKALAVIMAI ĮRANGAI IR INVENTORIUI.....	23
13. VALYMAS IR DEZINFEKAVIMAS	23
14. PAKAVIMAS IR ŽENKLINIMAS	24
15. ATSEKAMUMAS IR ĮRAŠŲ SAUGOJIMAS.....	28
16. PRODUKTŲ LAIKYMO SĄLYGOS	29

IVADAS

Lietuvos Respublikoje auginamų vabzdžių, skirtų žmonių maistui ir (ar) gyvūnų pašarams, gairės (toliau – Gairės) nustato rekomendacijas maisto tvarkymo subjektams ir pašarų ūkio subjektams (toliau – ūkio subjektai) ir produktų gamybos procesams, siekiant veiksmingai pritaikyti Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytus maisto ir pašarų saugos reikalavimus. Be to, gairėse nurodyti pagrindiniai dalykai, į kuriuos reikia atkreipti ypatingą dėmesį (t. y. gamybos būdai, naudojami substratai, vabzdžių rūšys, tolesnio perdirbimo metodai, poveikis aplinkai, rekomendacijos, kuriomis siekiama spręsti ir valdyti gamybos procese nustatytus rizikos veiksnius, įskaitant rizikos veiksnių analizės ir svarbių valdymo taškų (toliau – RVASVT) sistemos principus). Gairėse pateiktos nuorodos į Europos Sąjungos reglamentus ir Lietuvos Respublikos teisės aktus, nustatančius bendruosius ir tam tikrus specifinius maisto ir pašarų tvarkymo reikalavimus.

Europos Sąjungoje vabzdžiams taikoma naujo maisto produkto sąvoka, apibrėžta 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2015/2283 dėl naujų maisto produktų, iš dalies keičiančio Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1169/2011 ir panaikinančio Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 258/97 ir Komisijos reglamentą (EB) Nr. 1852/2001 (toliau – Reglamentas [\(ES\) Nr. 2015/2283](#)), 3 straipsnio 2 dalies v papunktyje: „maisto produktai, sudaryti, išskirti arba pagaminti iš gyvūnų ar jų dalių, išskyrus gyvūnus, išaugintus tradiciniais auginimo būdais, naudotais maisto produktams gaminti Sąjungoje iki 1997 m. gegužės 15 d., ir jei iš tų gyvūnų pagaminti maisto produktai ilgai saugiai naudoti Sąjungoje“.

Naujo maisto produkto apibrėžtis apima ir vabzdžių dalis (pvz., kojas, sparnus, galvą ir pan.). Reglamentas (ES) Nr. 2015/2283 nustato Naujo maisto tiekimo rinkai taisykles, kurios taikomos nuo 2018 m. sausio 1 d. Reglamente (ES) Nr. 2015/2283 nustatyti reikalavimai maisto tvarkymo subjektams, tiekiantiems Europos Sąjungos rinkai naujus maisto produktus, siekiant vartotojams užtikrinti aukšto lygio maisto saugą. Taip pat nustatyta, kad Europos Komisija įgyvendinimo aktu sudaro ir atnaujina Sąjungos naujų maisto produktų sąrašą. Sąjungos naujų maisto produktų sąrašas yra skelbiamas 2017 m. gruodžio 20 d. Komisijos įgyvendinimo reglamente (ES) 2017/2470, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2015/2283 dėl naujų maisto produktų nustatomas Sąjungos naujų maisto produktų sąrašas (toliau – Reglamentas [\(ES\) Nr. 2017/2470](#)). Sąjungos naujų maisto produktų sąraše Komisijos įgyvendinimo reglamentu [\(ES\) 2021/882](#), pagal Prancūzijos įmonės „SAS EAP Group“ paraišką, įtrauktos

džiovinatas didžiojo milčiaus (*tenebrio molitor*) lervos ir jų produktai, šiuos produktus iki 2026 m. birželio 1 d. legaliai rinkai tiekti gali tik paraiškos teikėjai.

Europos Komisija leidimą tiekti naujus maisto produktus Europos Sąjungos rinkai suteikia ir į Sąjungos naujų produktų sąrašą produktus įrašo, tik jeigu produktas atitinka šias sąlygas:

a) jei, remiantis turimais moksliniais įrodymais, maisto produktas nekelia pavojaus žmonių sveikatai;

b) maisto produkto numatomas vartojimas neklaidina vartotojo, ypač jei maisto produktu numatoma pakeisti kitą maisto produktą ir yra reikšmingai pakeista maistinė vertė;

c) jei maisto produkto paskirtis – pakeisti kitą maisto produktą, jis nesiskiria nuo to maisto produkto taip, kad jo įprastas vartojimas maistingumo atžvilgiu būtų nenaudingas vartotojui.

Europos maisto saugos tarnyba (toliau – EFSA) atlieka mokslinį paraiškų dėl naujų maisto produktų rizikos vertinimą, o Europos Komisija administruoja kiekvieno pareiškėjo bylas ir teikia pasiūlymus dėl naujų maisto produktų leidimų suteikimo, nustačiusi, kad jie yra saugūs.

Remiantis Europos Komisijos nuomone, kol EFSA vykdo paraiškų (pateiktų iki 2019 m. sausio 1 d.) dėl specifinių vabzdžių rūšių įtraukimo į Sąjungos naujų maisto produktų sąrašą rizikos vertinimo darbus, maisto tvarkymo subjektai gali naudotis pereinamuoju periodu taikomomis išimtimis ir tiekti rinkai vabzdžius ir vabzdžių produktus, skirtus žmonių maistui. Šios išimtys taikomos tik vabzdžių rūšims, kurios iki 2019 m. sausio 1 d. buvo pateiktos autorizuoti (EFSA vertinti pateiktų rūšių sąrašą galite rasti Europos Komisijos interneto tinklalapyje https://ec.europa.eu/food/safety/novel_food/authorisations/summary-applications-and-notifications_en). Patvirtinus kurią nors iš autorizuoti pateiktų vabzdžių rūšių ir įtraukus ją į Sąjungos naujų maisto produktų sąrašą, šiam produktui pradedami taikyti Reglamento (ES) Nr. 2015/2283 reikalavimai ir išimtys, o numatytieji Reglamento (ES) Nr. 2015/2283 35 straipsnyje nebetaikomi. Į Sąjungos naujų maisto produktų sąrašą įtraukti vabzdžiai rinkai galės būti tiekami tik tokiu atveju, jei paraišką vertinti pateikęs fizinis ar juridinis asmuo kartu nepateikė prašymo dėl duomenų apsaugos pagal sąlygas, nurodytas Reglamento (ES) Nr. 2015/2283 26 straipsnyje. Duomenų apsauga specifinei vabzdžių rūšiai gali būti taikoma iki 5 (penkerių) metų, tuo laikotarpiu šios vabzdžių rūšies rinkai tiekti negalima, nebent tai pačiai vabzdžių rūšiai autorizuoti iki 2019 m. sausio 1 d. buvo pateikta daugiau nei viena paraiška, o EFSA bent vienai iš jų vykdo autorizavimo procedūrą. Pasibaigus duomenų apsaugos periodui, rinkai tiekami vabzdžiai ir jų produktai privalės atitikti EFSA patvirtintas specifikacijas. Vabzdžių ir vabzdžių produktų, skirtų žmonių maistui, eksportas į trečiąsias šalis galimas, kol taikomos pereinamojo periodo išimtys, pasibaigus pereinamajam laikotarpiui (įtraukus specifinę vabzdžių rūšį į Sąjungos naujų maisto produktų sąrašą) tos rūšies vabzdžiai ir vabzdžių produktai privalės būti eksportuojami pagal Europos

Sąjungos teisės aktų reikalavimus. Vabzdžių importo sąlygos nustatytos 2019 m. kovo 5 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) 2019/626, kuriuo dėl trečiųjų šalių arba jų regionų, iš kurių į Europos Sąjungą leidžiama įvežti tam tikrus žmonėms vartoti skirtus gyvūnus ir prekes, sąrašų iš dalies keičiamas Įgyvendinimo reglamentas (ES) 2016/759 (toliau – Reglamentas [\(ES\) Nr. 2019/626](#)). Reglamento (ES) Nr. 2019/626 20 straipsnis nustato, kad žmonėms vartoti skirtų vabzdžių siuntas į Europos Sąjungą leidžiama įvežti, tik jei šių maisto produktų kilmės ir išsiuntimo šalis yra trečioji šalis ar regionas, iš kurių vabzdžius leidžiama įvežti pagal Reglamentą (ES) Nr. 2015/2283, ir jei vabzdžiai yra įtraukti į Reglamentą (ES) Nr. 2017/2470.

2011 m. vasario 25 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 142/2011, kuriuo įgyvendinami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1069/2009, kuriuo nustatomos žmonėms vartoti neskirtų šalutinių gyvūninių produktų ir jų gaminių sveikumo taisyklės, ir Tarybos direktyva 97/78/EB dėl tam tikrų mėginių ir priemonių, kuriems netaikomi veterinariniai tikrinimai pasienyje pagal tą direktyvą (toliau – Reglamentas [\(ES\) Nr. 142/2011](#)), leidžia gyvūnams šerti naudoti X priedo II skyriaus 1 skirsnio A dalies 2 punkte nurodytų rūšių vabzdžius. Tačiau tokių vabzdžių mitybai, vabzdžių perdirbimui ir vabzdžių ir jų produktų naudojimui gyvūnams šerti taikomi papildomi reikalavimai. Gyvais vabzdžiais galima šerti visų rūšių gyvūnus, išskyrus atrajotojus. Šaldytus, džiovintus neperdirbtus vabzdžius galima naudoti gyvūnams augintiniams ir kailiniams žvėreliams šerti. Pagal reikalavimus perdirbtus vabzdžių baltymus galima naudoti gyvūnams augintiniams, kailiniams žvėreliams ir akvakultūros gyvūnams šerti, vabzdžių riebalus – visų rūšių gyvūnams šerti.

Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (toliau – VMVT) vykdo naujo maisto gamybos, prekybos (ir kitokio maisto tvarkymo) subjektų ir pašarų gamybos ir perdirbimo veiklą vykdančių pašarų ūkio subjektų valstybinę kontrolę, siekiant užtikrinti, kad maistas ir pašarai būtų saugūs ir tvarkomi pagal nustatytus teisės aktų reikalavimus.

1. TERMINŲ APIBRĖŽTYS

a) **vabzdžiai** – kaip maisto produktai žmonėms vartoti skirti vabzdžiai, įskaitant visų vystymosi stadijų vabzdžius, ar jų dalys, taip pat iš jų išskirti arba pagaminti maisto produktai, kuriuos, kai taikoma, leidžiama naudoti pagal Reglamentą (ES) Nr. 2015/2283 ir kurie įtraukti į Reglamento (ES) Nr. 2017/2470 sąrašą;

b) **ūkiniai vabzdžiai** – 2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1069/2009, kuriuo nustatomos žmonėms vartoti neskirtų šalutinių gyvūninių produktų ir jų gaminių sveikumo taisyklės ir panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1774/2002 (toliau –

Reglamentas ([EB\) Nr. 1069/2009](#)), 3 straipsnio 6 dalies a punkte apibrėžti vabzdžiai, priklausantys vabzdžių rūšims, iš kurių pagal Reglamento (ES) Nr. 142/2011 X priedo II skyriaus 1 skirsnio A dalies 2 punktą leidžiama gaminti perdirbtus gyvūninius baltymus;

c) **ūkinis gyvūnas** – gyvūnas, laikomas ar veisiamas maistui, kailiams, vaistams ir kitai produkcijai gauti, darbo ir kitais ūkininkavimo tikslais;

d) **pašaras** – natūralus, šviežias arba konservuotas augalinis ar gyvūninis produktas, iš jo pramoniniu būdu gautas produktas, taip pat šalutinis maisto produktas, skirti gyvūnams šerti tiesiogiai arba juos sumaišius, į juos pridėjus ar ne pridėjus pašarų priedų;

e) **šalutiniai gyvūniniai produktai** – nužudyti ar nugaišę gyvūnai arba jų kūno dalys, maistui skirti, bet pagal paskirtį nenaudojami gyvūniniai produktai, taip pat kiaušialąstės, embrionai ir sperma;

f) **pašarų higiena** – būtinos įgyvendinti priemonės ir sąlygos, siekiant užtikrinti rizikos valdymą ir pašarų tinkamumą gyvūnams, atsižvelgiant į pašarų numatomą vartojimą;

g) **rizika** – neigiamo poveikio tikimybė per tam tikrą laiką arba tam tikromis aplinkybėmis;

h) **rizikos analizė** – procesas, apimantis rizikos vertinimą, valdymą ir visuomenės informavimą;

i) **pavojingosios medžiagos** – biologinės, cheminės ar fizinės medžiagos, galinčios sukelti neigiamą poveikį žmonių ir (ar) gyvūnų sveikatai;

j) **geros higienos praktika (GHP)** – prevencinių praktinių priemonių ir sąlygų derinys, skirtas gaminamo maisto saugai užtikrinti;

k) **rizikos veiksnių analizės ir svarbių valdymo taškų sistema (RVASVT)** – rizikos veiksnių nustatymo, įvertinimo ir valdymo sistema, taikoma maisto ar pašarų tvarkymo vietose savikontrolės tikslais;

l) **svarbus valdymo taškas (SVT)** – etapas, kuriame galima taikyti kontrolę ir kuris yra būtinas, siekiant užtikrinti maisto ir (ar) pašarų saugą, pašalinti arba sumažinti iki priimtino lygio galimus rizikos veiksnis;

m) **atsekamumas** – galimybė visais produkto tvarkymo etapais surasti arba atsekti maisto produktą, pašarą, gyvūną arba į maistą ar pašarą skirtą ar numatytą dėti medžiagą, asmenis, turėjusius sąlytį su gyvūnu ar tvarkomu produktu;

n) **pirminė gamyba** – žemės ūkio produktų gamyba, įskaitant ir auginimą, derliaus nuėmimą, melžimą, gyvūnų veisimą ir auginimą iki skerdimą. Be to, pirminė gamyba apima ir medžiojimą, žvejiojimą ir laukinių produktų auginimą;

- o) **pirminiai produktai** – pirminės gamybos metu pagaminti produktai, įskaitant užaugintus dirvožemyje, išaugintus ūkyje, sumedžiotus ir sužvejotus produktus;
- p) **perdirbimas** – pirminio produkto apdorojimas, įskaitant termišką apdorojimą, rūkymą, konservavimą, brandinimą, džiovinimą, marinavimą, ekstrahavimą, išspaudimą ar tų procesų kombinaciją;
- q) **perdirbti produktai** – produktai po apdorojimo, kuriuose gali būti būtinų jų gaminimui arba suteikiančių produktui ypatingas savybes ingredientų.
- r) **galutinis vartotojas** – vartotojas, perkantis maisto produktus savo reikmėms ir neturintis teisės jų perparduoti kitam fiziniam arba juridiniam asmeniui;
- s) **su maistu besiliečiantys gaminiai ir medžiagos** – žaliavos ir gaminiai, skirti liestis su maistu, ir kuriems taikomas 2004 m. spalio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1935/2004 dėl žaliavų ir gaminių, skirtų liestis su maistu, ir panaikinantis direktyvas 80/590/EEB ir 89/109/EEB.

2. TEISĖS AKTAI, TAIKOMI ŪKIO SUBJEKTAMS, VYKDANTIEMS VABZDŽIŲ AUGINIMO IR (AR) PERDIRBIMO VEIKLĄ

1. 2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002, nustatantis maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiantis Europos maisto saugos tarnybą ir nustatantis su maisto saugos klausimais susijusias procedūras (toliau – Reglamentas [\(EB\) Nr. 178/2002](#));
2. 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos (toliau – Reglamentas [\(EB\) Nr. 852/2004](#));
3. 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 853/2004, nustatantis konkrečius gyvūninės kilmės maisto produktų higienos reikalavimus (toliau – Reglamentas [\(EB\) Nr. 853/2004](#));
4. 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1169/2011 dėl informacijos apie maistą teikimo vartotojams, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 1924/2006 ir (EB) Nr. 1925/2006 bei kuriuo panaikinami Komisijos direktyva 87/250/EEB, Tarybos direktyva 90/496/EEB, Komisijos direktyva 1999/10/EB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/13/EB, Komisijos direktyvos 2002/67/EB ir 2008/5/EB bei Komisijos reglamentas (EB) Nr. 608/2004 (toliau – Reglamentas [\(ES\) Nr. 1169/2011](#));

5. 2005 m. lapkričio 15 d. Komisijos reglamentas **(EB) Nr. 2073/2005** dėl maisto produktų mikrobiologinių kriterijų (toliau – Reglamentas [\(EB\) Nr. 2073/2005](#));
6. Reglamentas **(ES) Nr. 2015/2283**;
7. 2005 m. sausio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas **(EB) Nr. 183/2005**, nustatantis pašarų higienos reikalavimus (toliau – Reglamentas [\(EB\) Nr. 183/2005](#));
8. 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas **(EB) Nr. 767/2009** dėl pašarų tiekimo rinkai ir naudojimo, iš dalies keičiantis Reglamentą (EB) Nr. 1831/2003 ir panaikinantis direktyvas 79/373/EEB, 80/511/EEB, 82/471/EEB, 83/228/EB, 93/74/EEB, 93/113/EB, 96/25/EB bei Sprendimą 2004/217/EB (toliau – Reglamentas [\(EB\) Nr. 767/2009](#));
9. 2003 m. rugsėjo 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas **(EB) Nr. 1831/2003** dėl priedų, skirtų naudoti gyvūnų mityboje (toliau – Reglamentas [\(EB\) Nr. 1831/2003](#));
10. Reglamentas **(EB) Nr. 1069/2009**;
11. Reglamentas **(ES) Nr. 142/2011**;
12. 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas **(EB) Nr. 999/2001**, nustatantis tam tikrų užkrečiamųjų spongiforminių encefalopatijų prevencijos, kontrolės ir likvidavimo taisykles (toliau – Reglamentas [\(EB\) Nr. 999/2001](#));
13. 2002 m. gegužės 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva **2002/32/EB** dėl nepageidaujamų medžiagų gyvūnų pašaruose (toliau – direktyva [2002/32/EB](#));
14. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 4 d. įsakymas [Nr. 3D-225](#) „Dėl Pašarų privalomųjų saugos reikalavimų kontrolės įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“;
15. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymas [Nr. 3D-606](#) „Dėl Pašarų ūkio subjektų patvirtinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“;
16. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymas [Nr. 3D-607](#) „Dėl Pašarų ūkio subjektų įregistravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“;
17. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymas [Nr. B1-738](#) „Dėl Gyvūninio maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo ir registravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“;
18. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2005 m. kovo 1 d. įsakymas [Nr. B1-146](#) „Dėl Valstybinės veterinarinės kontrolės subjektų, išskyrus maisto tvarkymo subjektus, veterinarinio patvirtinimo ar įregistravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

3. VABZDŽIŲ RŪŠYS, LEIDŽIAMOS AUGINTI MAISTO IR (AR) PAŠARŲ GAMYBAI

Lietuvos Respublikoje ir Europos Sąjungoje auginami vabzdžiai neturėtų būti patogeniški arba daryti neigiamo poveikio augalų, gyvūnų arba žmonių sveikatai. Jie neturėtų būti pavojingo užkrato pernešėjais, neturėtų būti saugomi arba apibrėžti kaip invazinės svetimos rūšys. Atsižvelgiant į 2015 m. spalio 8 d. EFSA nuomonę, paskelbtą EFSA žurnale (<https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/4257>), ir vadovaujantis Reglamentu (ES) Nr. 142/2011, leidžiama auginti ir kaip pašarinę žaliavą tiekti Europos Sąjungos rinkai 7 vabzdžių rūšis, jei jos atitinka pašarui skirtų vabzdžių auginimo saugos sąlygas. Žmonių maistui leidžiama auginti vabzdžių rūšis, kurios iki 2019 m. sausio 1 d. buvo pateiktos EFSA autorizuoti ir įtraukti į Sąjungos naujų maisto produktų sąrašą (žr. žemiau):

		Žmonių maistui	Pašarams
Juodoji plokščiamusė (<i>Hermetia illucens</i>)		✓	✓
Kambarinė musė (<i>Musca domestica</i>)		✗	✓
Didysis milčius (<i>Tenebrio molitor</i>)		✓	✓

Malūninis juodvabalis (<i>Alphitobius diaperinus</i>)		Žmonių maistui	Pašarams
		✓	✓
Naminis svirplys (<i>Acheta domestica</i>)		✓	✓
Juostuotasis svirplys (<i>Gryllodes sigillatus</i>)		✓	✓
Jamaikinis svirplys (<i>Gryllus assimilis</i>)		✗	✓
Skėrys keleivis (<i>Locusta migratoria</i>) ¹		✗	✗

¹ 2021 m. Gegužės 25 dieną EFSA paskelbė [vertinimą dėl skėrių keleivių \(*Locusta migratoria*\) saugos žmonių maistui](#). Artimiausiu metu ši rūšis taip pat turėtų būti įtraukta į Sąjungos naujų maisto produktų sąrašą. Šios vabzdžių rūšies produktams bus taikoma duomenų sauga leidžianti skėrio keleivio produktus į rinką tiekti, tik paraiškos teikėjui, Nyderlandų įmonei „Fair Insects BV“. Šios rūšies vabzdžių produktų, iki įtraukimo į Sąjungos naujų maisto produktų sąrašą, rinkai tiekti negalima, nes jie nebuvo tiekiami rinkai iki 2018 m. sausio 1 d. ir EFSA vertinimui yra pateikta tik viena paraiška.

4. ŪKIO SUBJEKTŲ REGISTRACIJA / PATVIRTINIMAS

Priklausomai nuo vykdomos veiklos ūkio subjektai privalo registruoti / patvirtinti savo veiklą:

Ūkio subjektai, vykdantys vabzdžių auginimo iki nužudymo (pirminė gamyba) žmonių maistui veiklą	Reikalavimai ūkio subjektams:
Auginamų vabzdžių spiečiaus registracija Ūkinių gyvūnų registro informacinėje sistemoje (ŪGRIS) savanoriška Registruojami kaip pašarų ūkio subjektai pagal Reglamento (EB) Nr. 183/2005 9 straipsnį ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymą Nr. 3D-607 „Dėl Pašarų ūkio subjektų įregistravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ Platesnė informacija: https://vmvt.lt/node/581	Reglamento (EB) Nr. 852/2004 I priedo reikalavimai (pateikiamos bendrosios higienos nuostatos pirminei gamybai ir su ja susijusioms operacijoms); Reglamentas (EB) Nr. 183/2005, nustatantis pašarų higienos reikalavimus;
Ūkio subjektai, vykdantys vabzdžių auginimo iki nužudymo (pirminė gamyba) pašarams veiklą	Reikalavimai ūkio subjektams:
Auginamų vabzdžių spiečiaus registracija Ūkinių gyvūnų registro informacinėje sistemoje (ŪGRIS) savanoriška Registruojami kaip pašarų ūkio subjektai pagal Reglamento (EB) Nr. 183/2005 9 straipsnį ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymą Nr. 3D-607 „Dėl Pašarų ūkio subjektų įregistravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ Platesnė informacija: https://vmvt.lt/node/581	Reglamentas (EB) Nr. 183/2005, nustatantis pašarų higienos reikalavimus;
Maisto tvarkymo subjektai, vykdantys vabzdžių perdirbimo žmonių maistui veiklą	Reikalavimai maisto tvarkymo subjektams:
Patvirtinimas privalomas, siekiant pradėti vykdyti gyvūninių produktų gamybą ir sandėliavimą, ir išduodamas pagal Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymą Nr. B1-738 „Dėl Gyvūninio maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo ir registravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Platesnė informacija: https://vmvt.lt/maisto-sauga/verslui/dokumentai-pradedant-veikla/gyvuninio-maisto-tvarkymo-subjekto-veterinarinis?language=lt	Reglamentas (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos; Reglamentas (EB) Nr. 853/2004, nustatantis konkrečius gyvūninės kilmės maisto produktų higienos reikalavimus;

Pašarų ūkio subjektai, vykdančys vabzdžių perdirbimo pašarams veiklą	Reikalavimai pašarų ūkio subjektams:
Patvirtinimas pagal Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymą Nr. 3D-606 „Dėl Pašarų ūkio subjektų patvirtinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ <u>arba registravimas pagal</u> Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymą Nr. 3D-607 „Dėl Pašarų ūkio subjektų įregistravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ Platesnė informacija: https://vmvt.lt/node/639 Veiklos kaip 3 kategorijos ŠGP perdirbimo įmonė patvirtinimas pagal Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2005 m. kovo 1 d. įsakymą Nr. B1-146 „Dėl Valstybinės veterinarinės kontrolės subjektų, išskyrus maisto tvarkymo subjektus, veterinarinio patvirtinimo ar įregistravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ Platesnė informacija: https://vmvt.lt/gyvunu-sveikata-ir-gerove/gyvunu-sveikata/salutiniai-gyvuniniai-produktai	Reglamentas (EB) Nr. 183/2005, nustatantis pašarų higienos reikalavimus; Šalutinius gyvūninius produktus reglamentuojantys Europos Sąjungos teisės aktai (pvz., Reglamentas (EB) Nr. 1069/2009, Reglamentas (ES) Nr. 142/2011); Užkrečiamas spongiformines encefalopatijas reglamentuojantis Europos Sąjungos teisės aktas – Reglamentas (EB) Nr. 999/2001;
Pašarų ūkio subjektai, vykdančys vabzdžių perdirbimo techniniams produktams veiklą	Reikalavimai pašarų ūkio subjektams:
Veiklos kaip 3 kategorijos ŠGP perdirbimo įmonė patvirtinimas pagal Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2005 m. kovo 1 d. įsakymą Nr. B1-146 „Dėl Valstybinės veterinarinės kontrolės subjektų, išskyrus maisto tvarkymo subjektus, veterinarinio patvirtinimo ar įregistravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Platesnė informacija: https://vmvt.lt/gyvunu-sveikata-ir-gerove/gyvunu-sveikata/salutiniai-gyvuniniai-produktai	Šalutinius gyvūninius produktus reglamentuojantys Europos Sąjungos teisės aktai (pvz., Reglamentas (EB) Nr. 1069/2009, Reglamentas (ES) Nr. 142/2011); Užkrečiamas spongiformines encefalopatijas reglamentuojantis Europos Sąjungos teisės aktas – Reglamentas (EB) Nr. 999/2001;

Pastaba: ūkio subjektas turi būti patvirtintas ir (ar) registruotas visoms veikloms, kurias vykdo. Ūkio subjektams, siekiantiems registruoti ar gauti savo vykdomos veiklos patvirtinimą, reikia kreiptis į VMVT teritorinį padalinį (departamentą arba skyrių), kurio kontroliuojamoje teritorijoje bus vykdoma veikla. VMVT teritorinių padalinių kontaktai skelbiami VMVT interneto tinklalapyje <https://vmvt.lt/kontaktai/teritoriniai>. Visa informacija apie VMVT išduodamus dokumentus skelbiama tinklalapyje <https://vmvt.lt/paslaugos/isduodami-dokumentai-0?language=lt>.

5. VABZDŽIŲ AUGINIMAS

Vabzdžių auginimo veikla sudaryta iš šių etapų (pirminė gamyba):

1. pašarų / substratų parinkimas vabzdžiams;
2. vabzdžių auginimas;
3. vabzdžių surinkimas;
4. laikymas po surinkimo;
5. neperdirbtų vabzdžių tiekimas.

Kiekvienai skirtingai vabzdžių rūšiai taikomos skirtingos auginimo sąlygos.

Pašarų / substratų parinkimas

Pašarų / substratų parinkimas yra svarbus auginimo proceso komponentas. Pašarai / substratai tvarkomi taip, kad nebūtų užteršti. Siekiant užkirsti kelią užteršimui, pašarai / substratai parenkami, atsižvelgiant į šiuos principus (rekomenduojama praktika):

- pašarai / substratai turėtų būti parinkti, atsižvelgiant į auginamų vabzdžių rūšis, remiantis atsparumu bakterinėms ir virusinėms ligoms ir atskirų vabzdžių rūšių mitybos poreikiais;
- turi būti užtikrinamas kiekvienos pašarų / substratų partijos atsekamumas;
- jeigu pašarai / substratai ruošiami vietoje, reikia sudaryti receptūras ir laikytis nustatytų sudėtinių dalių proporcijų ir užtikrinti tinkamą visų sudėtinių dalių susimaišymą.

Vabzdžių auginimas

Vabzdžių auginimo etapo svarbiausi kontroliuojami parametrai:

Temperatūra: vabzdžių augimo greitis priklauso nuo temperatūros. Daugeliu atvejų palankiausia temperatūra yra nuo 25 iki 45 °C;

Drėgmė: temperatūra turi koreliuoti su drėgme, priklausomai nuo vabzdžio vystymosi stadijos, pvz., didysis milčius (*Tenebrio molitor*) – 70 proc., juodoji plokščiamusė (*Hermetia illucens*) ir kambarinė musė (*Musca domestica*); – 50–70 proc.; naminis svirplys (*Acheta domesticus*) – 90 proc.

Uždara erdvė: vabzdžių kolonija turi būti uždaryta (nesudarant sąlygų pabėgti) ir apsaugota nuo kenkėjų.

Vėdinimas: reikia užtikrinti tinkamą oro cirkuliaciją.

Vabzdžių veisimo kolonijų auginimas (rekomenduojama praktika):

1. atsižvelgiant į vabzdžių poreikius, pritaikyti tinkamas auginimo sąlygas;
2. rekomenduojama auginti tuos vabzdžius, kurių mažiausiai 3 kartos gali būti atsektos. Ūkio subjektai, augindami vabzdžius, turėtų išlaikyti pastovų vabzdžių tankį kiekviename vystymosi etape ir registruoti visas vabzdžių kolonijas, užtikrinti jų atsekamumą;
3. auginami vabzdžiai turi būti laikomi uždaroje aplinkoje (induose, konteineriuose, dėžėse ar narvuose), kur oro, vandens ir pašarų / substratų tiekimą galima tinkamai kontroliuoti;
4. užauginę vieną vabzdžių partiją, ūkio subjektai turėtų kruopščiai išvalyti, prireikus dezinfekuoti vabzdžių laikymo vietas (indus, konteinerius, dėžes) ir įrangą.

Turi būti imamasi ir visų kitų priemonių, kurias ūkio subjektai laiko būtinomis, kad būtų išvengta užteršimo rizikos.

Vabzdžių surinkimas

Vabzdžiai renkami auginimo ciklo pabaigoje arba tam tikroje pageidaujamoje auginimo stadijoje (pvz., lervos), pašalinant iš auginimo talpų ir atskiriant nuo vabzdžių ekskrementų ir kitų pašalinių medžiagų. Naudojamas (-i) vabzdžių surinkimo būdas (-ai) priklauso nuo rūšies. Dažniausias taikytinas metodas yra sijojimas (rankomis arba automatizuotai).

Sijojimas (rekomenduojama praktika):

1. tinklelio akučių dydis turėtų suteikti veiksmingą vienos ar dviejų pakopų vabzdžių ekskrementų, svetimkūnių ir kitų pašalinių medžiagų atskyrimą;
2. po kiekvienos vabzdžių partijos sijojimo įranga turi būti išvalyta ir išdezinfekuota, kad būtų išvengiama kryžminės taršos.

Ūkio subjektai yra skatinami naudoti ir kitas papildomas praktikas, užtikrinant tinkamą vabzdžių surinkimą.

Laikymas po surinkimo

Vabzdžių žarnyno išvalymas: siekiant užtikrinti, kad produkcijai skirti vabzdžiai būtų tinkami vartoti, privalu juos perkelti į talpyklas be pašarų ir priklausomai nuo vabzdžių rūšies laikyti tol, kol bus ištuštintas vabzdžio virškinamasis traktas (pvz., didysis milčius (*Tenebrio molitor*) ir svirpliai prieš tolimesnį apdorojimą turi būti laikomi apie 12–24 val.).

Pirminio apdorojimo etapai – vabzdžių valymas ir laikymas po surinkimo, užtikrinant higieniškas ir tinkamas sąlygas prieš tolimesnį jų apdorojimą. Yra daugybė skirtingų praktikų, priklausomai nuo vabzdžių rūšies ir tolimesnio apdorojimo. Viena iš naudojamų praktikų yra

atšaldymas, leidžiantis išlaikyti vabzdžius gyvus, tačiau juos imobilizuojant. Ūkio subjektas užtikrina, kad viso proceso metu temperatūra išliktų pastovi. Visa įranga, transporto priemonės, dėžės ir įrankiai turi būti skirti tik vabzdžių laikymo veiklai ir neturi būti naudojami kitoms veikloms.

6. SAVIKONTROLĖS PROGRAMOS ĮDIEGIMAS

Ūkio subjektas privalo užtikrinti pirminės gamybos patalpų, jose atliekamos veiklos ir gaminamo maisto ir (ar) pašarų saugą ir atitikimą teisės aktų reikalavimams. Šiuos reikalavimus įgyvendinti padeda geros gamybos praktikos (toliau – GGP) ir geros higienos praktikos (toliau – GHP) arba RVASVT sistemos principais parengta savikontrolės programa, kurios įgyvendinimą reglamentuoja Reglamentas **(EB) Nr. 852/2004** maisto produktams ir Reglamentas **(EB) Nr. 183/2005** pašarams.

Ūkio subjekto savikontrolės sistemoje turi būti numatyta, kokių koregavimo ir prevencinių priemonių būtų imamasi, kilus su maisto ar pašarų sauga susijusiems pavojams. Ūkio subjektas, siekdamas tinkamai parengti GGP, GHP ar RVASVT principais pagrįstą savikontrolės programą, turėtų įtraukti tokius punktus:

1. patalpų, įrangos ir kitų paviršių, kontaktuojančių su vabzdžiais ir jiems skirtais pašarais, valymas ir dezinfekavimas:

- a. vabzdžių auginimo, perdirbimo ir produkcijos laikymo patalpų,
- b. vabzdžiams skirtų pašarų laikymo ir (ar) gamybos patalpų,
- c. vabzdžiams auginti skirtų dėžių (mažiausiai kartą tarp kiekvienos partijos),
- d. valymo įrangos ir girdyklų reguliarius keitimas;

2. užtikrinimas, kad auginami vabzdžiai bus švarūs:

- a. auginimo substrato ir kitų pūvančių medžiagų pašalinimas iš auginimo dėžių;

3. geriamojo vandens naudojimas:

- a. vabzdžiams girdyti,
- b. valymui,
- c. darbuotojų rankų plovimui (asmens higienai);

4. darbuotojų higiena ir sveikata:

- a. darbuotojai turi būti pasitikrinę sveikatą ir turėti asmens medicininę knygelę (sveikatos pasą),

- b. darbuotojai turi būti išklause privalomųjų higienos žinių programą ir turėti atitinkamus pažymėjimus,
- c. sergančiam darbuotojui draudžiama tvarkyti maistą,
- d. visi ūkio subjekto darbuotojai turi būti susipažinę su rankų plovimo taisyklėmis ir privalo jų laikytis,
- e. rankos turi būti plaunamos prieš darbą, po kiekvienos pertraukos, pereinant nuo vienos darbo operacijos prie kitos;

5. personalo mokymai:

- a. darbuotojai, priklausomai nuo atliekamų pareigų, turi būti reguliariai mokomi maisto saugos principų, pagrįstų GGP, GHP, RVASVT taisyklėmis,
- b. atsižvelgiant į ūkio subjekto darbuotojų įgūdžiams keliamus reikalavimus, planuojami žinių atnaujinimo kursai, jų poreikis ir dažnis;

6. graužikų ir kitų kenkėjų kontrolė:

- a. priemonės, skirtos kenkėjų kontrolės profilaktikai, turi būti naudojamos reguliariai,
- b. turi būti imamasi priemonių, kad kenkėjai nepatektų į vabzdžių auginimo ir perdirbimo patalpas (plyšių sandarinimas, vėdinimo angų uždengimas tinkleliu),
- c. sandėliuose ir gamybos patalpose, kuriose auginami ir perdirbami vabzdžiai, turi būti įrengta gera ventiliacija, užtikrinama švara, patalpos nuolat valomos ir dezinfekuojamos, kenkėjams naikinti įrengiamos gaudyklės, skraidantiems vabzdžiams – specialūs šviestuvai. Ūkio subjektas prireikus sudaro sutartį su specializuotomis kenkėjų kontrolės įmonėmis, kurios reguliariai atlieka dezinfekciją, dezinsekciją ir deratizaciją.
- d. parengiamas kenkėjų kontrolės planas;

7. vabzdžių auginimo veikloje susidariusių maisto ir ne maisto atliekų tvarkymas (surinkimas, laikymas, utilizavimas):

- a. atliekoms skirtos talpos ir konteineriai turi būti pagaminti iš drėgmei nelaidžios medžiagos, lengvai valomos ir dezinfekuojamos,
- b. maisto ir pašarų atliekos, nevalgomi produktai ir kitos šiukšlės, siekiant išvengti jų kaupimosi, turi būti kiek įmanoma dažniau šalinamos iš patalpų, kuriose auginami ir perdirbami vabzdžiai,
- c. maisto atliekos, kurios priskiriamos šalutiniams gyvūniniams produktams, surenkamos atskirai, saugomos, kad neužterštų maisto ir inventoriaus, tvarkomos utilizuojant arba perduodant atitinkamai šalutinių gyvūninių produktų tvarkymo įmonei;

8. užkrečiamų ligų patekimo ir paplitimo prevencija:

a. šiuo metu nėra Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktais patvirtintų vaistų vabzdžiams (išskyrus bites), todėl vabzdžiai negali būti gydomi,

b. negyvybingi ir galimai sergantys vabzdžiai turi būti pašalinami / humaniškai nužudomi;

9. laboratoriniai tyrimai:

a. atliekami mikrobiologiniai savikontrolės stebėsenos tyrimai:

i. *Salmonella spp.*;

ii. *Listeria monocytogenes*;

iii. bendro enterobakterijų skaičiaus;

b. atliekami cheminių medžiagų ir farmakologiškai aktyvių medžiagų koncentracijos stebėsenos tyrimai.

7. STEBĖSENOS PROGRAMOS SUKŪRIMAS

Mėginių paėmimo ir laboratorinių tyrimų plano įgyvendinimas turi būti aprašytas ūkio subjekto GGP, GHP ar RVASVT principais parengtoje programoje. Pagrindiniai dalykai, į kuriuos svarbu atsižvelgti, rengiant planą:

- mėginių ėmimo ir tyrimų atlikimo dažnumas turi priklausyti nuo ankstesnių tyrimų rezultatų;

- esant nepatenkinamiems (neatitiko teisės aktų reikalavimų) tyrimų rezultatams, svarbu būti numčius korekcinis veiksmus ir, juos įgyvendinus, atlikti pakartotinį tyrimą.

Rekomenduojamas laboratorinių tyrimų dažnumas:

	Laboratoriniai tyrimai	Dažnumas	Mėginio kiekis
Pirminis produktas	Mikrobiologiniai	Kartą per 2 mėnesius (kartą per vados auginimo periodą)	5 mėginiai po 100 g
	Cheminiai	Kartą per metus	0,5 kg
Galutinis produktas	Mikrobiologiniai	Kartą per mėnesį	5 mėginiai po 100 g
	Cheminiai	Kartą per ketvirtį	0,5 kg

8. FIZIKINIAI, CHEMINIAI IR MIKROBIOLOGINIAI PAVOJAI

Didžioji dalis Europos Sąjungos teisės aktais nustatytų mikrobiologinių kriterijų yra skirti gyvūniniam maistui, išskyrus pagamintą iš vabzdžių. Maisto tvarkymo subjektai turi atlikti galutinio produkto laboratorinius tyrimus, kadangi išlieka rizika patogeniniais mikroorganizmais

užteršti vabzdžius per pašarus / substratus ir gamybos metu. Ši rekomendacija parengta, remiantis EFSA 2015 m. spalio 8 d. išvada².

Pagal Reglamentą **(EB) Nr. 2073/2005** paruoštuose vartoti maisto produktuose turi būti atliekama *Listeria monocytogenes* kontrolė (didžiausias leistinas kiekis paruoštuose vartoti produktuose, išskyrus kūdikių maistą, yra 100 kfv/g), todėl galima teigti, kad tokie pat reikalavimai galioja ir vabzdžių produktams. Taip pat reikėtų atlikti tyrimus *Salmonella spp.* (negali būti 25 g) ir enterobakterijoms (skaičius 1 g) nustatyti. Mikrobiologiniai kriterijai (*Salmonella spp.* ir *Enterobacteriaceae*) yra teisiškai privalomi gaminant iš vabzdžių pašarams skirtus produktus, todėl pašarų ūkio subjektai privalo įsivertinti galimą riziką ir periodiškai atlikti mikrobiologinius tyrimus.

Esant būtinybei, vabzdžius periodiškai galima tirti ir dėl kitų specifinių patogenų ir cheminių medžiagų (pesticidų, sunkiųjų metalų ir mikotoksinų) ir fizinės taršos.

Rekomenduojama stebėti šias chemines medžiagas:

- pesticidus;
- sunkiuosius metalus (šviną, kadmį ir t. t.) ar kitus cheminius teršalus, ypač atkreipiant dėmesį į riziką, susijusią su šerti naudojamais pašarais / substratu;
- valiklių ir dezinfekcinių medžiagų likučius;
- teršalus iš medžiagų, kontaktuojančių su maistu.

Rekomenduojama stebėti šias medžiagas dėl fizinės taršos:

- metalo daleles;
- medienos drožles;
- stiklo šukes;
- plastiko atraižas.

Alergenai

Moksliniais tyrimais įrodyta, kad vabzdžiai, kaip ir vėžiagyviai, gali sukelti alergines reakcijas. Taip pat išlieka tikimybė, kad vabzdžių virškinamajame trakte liks su pašarais gautų produktų likučių, kurie gali sukelti alergines reakcijas.

Siekdami užtikrinti atsekamumą ir tinkamą galutinio produkto ženklimą (dėl alergenų), maisto tvarkymo subjektai privalo turėti galimybę atsekti pašarus ir substratus, naudotus

² Europos maisto saugos tarnybos 2015 m. spalio 8 d. išvada pasiekama adresu <https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/4257>

vabzdžiams šerti – turi būti vedamas naudojamų pašarų registras / žurnalas arba atsekamumas turi būti užtikrinamas kitu būdu.

9. REIKALAVIMAI VABZDŽIŲ PAŠARAMS IR SUBSTRATAMS

Europos Sąjungos teritorijoje pašarams ar maistui auginami vabzdžiai yra priskiriami ūkinių gyvūnų kategorijai, jiems šerti gali būti naudojami augaliniai produktai, mineralinės medžiagos, kai kurie gyvūniniai produktai: pieno ir kiaušinių produktai, hidrolizuoti baltymai (gauti iš neatrajotojų arba gauti iš atrajotojų kailių ir odų), želatina ir kolagenas, pagaminti iš gyvūnų, išskyrus atrajotojus, žuvų miltai, kraujo produktai, išskyrus gautus iš atrajotojų (kraujo miltai nelaikomi kraujo produktais ir jų naudoti vabzdžiams šerti negalima), medus.

Vabzdžių negalima šerti žaliais (neperdirbtais) gyvūniniais produktais, maisto atliekomis (Reglamento (EB) Nr. 1069/2009 11 straipsnio b punktas), žmonėms nebetinkamu vartoti maistu, kurio sudėtyje yra mėsos ir (ar) žuvies³. Taip pat griežtai draudžiama šerti Reglamento (EB) Nr. 767/2009 III priede nurodytomis medžiagomis, tokiomis kaip mėšlas, gyvūnų ar žmonių išmatos, mediena, buitinės atliekos, pakuočių dalys ir kt.

Vabzdžių pašaruose galima naudoti tik Europos Sąjungoje leidžiamus pašarų priedus⁴.

Teršalai ar kitos kenksmingosios medžiagos pašaruose negali viršyti didžiausių leidžiamų kiekių, nurodytų direktyvoje 2002/32/EB, mikotoksinai negali viršyti leidžiamų kiekių, nurodytų Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 4 d. įsakyme Nr. 3D-225 „Dėl Pašarų privalomųjų saugos reikalavimų kontrolės įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“. Taip pat privalu užtikrinti, kad pašarai / substratai būtų geros kokybės ir tinkami vabzdžiams šerti, tai yra, pašarai / substratai negali būti sugedę, supeliję. Turi būti tiekiamas teisės aktų reikalavimus atitinkantis geriamasis vanduo.

Pašarų / substratų tiekėjai (įskaitant pirminius gamintojus) turi laikytis Europos Sąjungos pašarų higienos teisės aktų reikalavimų. Tai yra, turi būti VMVT įregistruoti / patvirtinti kaip pašarų ūkio subjektai ir įsidiegti RVASVT principais pagrįstą savikontrolės programą arba laikytis jiems taikomų higienos reikalavimų (pirminė gamyba). Ūkio subjektai privalo įsigyti pašarus tik įsitikinę,

³ Pastaba: žmonėms nebetinkamas vartoti maistas, išskyrus aukščiau paminėtą, gali būti naudojamas vabzdžių pašarams, tačiau turi būti tinkamai perdirbtas, remiantis Europos Sąjungos reikalavimais (pagal Reglamentą (ES) Nr. 142/2011).

⁴ Europos Sąjungos pašarų priedų registras: https://ec.europa.eu/food/safety/animal-feed/feed-additives/eu-register_en

kad juos tiekiantys subjektai yra registruoti / patvirtinti pagal Reglamento (EB) Nr. 183/2005 reikalavimus ir yra įrašyti į Lietuvos Respublikoje patvirtintų pašarų ūkio subjektų registrą⁵.

Kriterijai, kuriuos turi atitikti tiekėjai:

- turi būti registruoti / patvirtinti kaip pašarų ūkio subjektai;
- turi turėti VMVT išduotus leidimus vykdyti veiklą, susijusią su šalutiniais gyvūniniais produktais ar jų gaminiais (kai tiekia gyvūninius pašarus);
- turi užtikrinti pašarų saugą ir atsekamumą, užtikrinti tinkamą pašarų ženklumą, kai tiekia gyvūninius pašarus, turi užtikrinti, kad pašarus lydėtų atitinkami lydimieji dokumentai;
- privalo laikytis sutartyje nustatytų sąlygų;
- privalo užtikrinti tinkamą pašarų transportavimą, transporto priemonių valymą ir kryžminės taršos valdymą.

Siekiant užtikrinti atsekamumą, privalu saugoti visus pašarų / substratų įsigijimą įrodančius komercinius dokumentus, kuriuose būtų nurodytas pašaro pavadinimas, partijos numeris, galiojimo data, tiekėjas, iš kurio įsigyti pašarai, įsigijimo data. Taip pat mažiausiai 5 (penkerius) metus turi būti saugomi šalutinių gyvūninių produktų ar jų gaminių lydimieji dokumentai.

Ūkio subjektai turi atsižvelgti į fizines ir biologines pašarų / substratų laikymo sąlygas, kad būtų išvengta mikrobiologinės taršos. Privalu laikytis tokių principų:

1. pašarai ir substratai turi būti laikomi tinkamose, sandariose, apšviestose patalpose;
2. pašarų laikymo patalpos turi būti pakankamai erdvios, kad užtikrintų tinkamą sandėliavimą ir būtų galimybė pirmiausia paimti ir sunaudoti trumpesnio galiojimo pašarus;
3. patalpos turi būti reguliariai valomos ir prižiūrimos, prireikus dezinfekuojamos;
4. pašarai ir substratai turi būti laikomi pagal gamintojo rekomendacijas, palaikant tinkamą temperatūrą ir drėgmę;
5. turi būti įrengtos saugos ir prevencijos priemonės nuo graužikų ir kitų kenkėjų.

Gavus pranešimą apie įsigytą nesaugų pašarą, jis turi būti atskiriamas nuo kitų ir laikomas tam skirtose atskirose talpose, konteineriuose ar patalpose, aiškiai matomoje vietoje pažymėtas užrašu, nurodančiu, jog saugomas nesaugus pašaras. Vykdoma netinkamų naudoti pašarų ir substratų apskaita, įrašai saugomi 2 (dvejus) metus. Esant pažeistoms pašaro ar substrato pakuotėms, įvertinama situacija ir galimo užteršimo grėsmė, ir priimamas sprendimas naudoti pašarą ar substratą toliau ar jį sunaikinti.

⁵ Lietuvos Respublikoje patvirtintų pašarų ūkio subjektų registras: <http://www.vic.lt:8101/pls/seklos/rpu.sel>

10. APDOROJIMO METODAI

Perdirbimo metodai skirstomi į nužudymo ir tolimesnius vabzdžių apdorojimo etapus. Šis skyrius netaikomas vabzdžiams, auginamiems specialiajai šėrimo paskirčiai pagal Reglamento (EB) Nr. 1069/2009 18 straipsnį.

Ūkio subjektai prisiima atsakomybę už maisto ir (ar) pašarų kokybę ir saugą.

Reikalavimai pašarų ūkio subjektams

Pašarų ūkio subjektai, auginantys vabzdžius pašarams, turi laikytis reikalavimų, numatytų Reglamento (EB) Nr. 183/2005 II priede. Šiame priede nustatyti tokie įpareigojimai:

1. turi būti parengta ir įdiegta RVASVT sistema (Reglamento (EB) Nr. 183/2005 6 straipsnis);
2. patalpos ir įranga turi būti tinkama vykdomai veiklai, pritaikyta, siekiant išvengti kryžminės taršos ir kitų veiksmų, galinčių turėti įtakos pašarų saugai ir kokybei, gatavi pašarai turi būti laikomi atskirti nuo gamybai naudojamų pašarinių žaliavų ir pašarų priedų, maišytuvai turi užtikrinti homogenišką pašarų susimaišymą ir turi būti reguliariai tikrinami;
3. personalas turi turėti pakankamai įgūdžių jų vykdomoms procedūroms atlikti, turi būti paskirtas už kokybę atsakingas asmuo;
4. turi būti atliekama nepageidaujamų medžiagų ir kitų teršalų ir mikrobiologinės taršos stebėseną, pagal nustatytą tvarką imami ir tiriami pašarinių žaliavų ir gatavų pašarų mėginiai;
5. turi būti užtikrinamas tinkamas atliekų tvarkymas;
6. užtikrinamas pašarų atsekamumas ir tinkamas pašarų ženklavimas;
7. turi būti įdiegta skundų registracijos ir nagrinėjimo ir nesaugaus produkto atšaukimo iš rinkos sistema.

Reikalavimai maisto tvarkymo subjektams

Pagrindinė maisto tvarkymo subjektų pareiga yra užtikrinti, kad įdiegtas (-i) perdirbimo būdas (-ai) atitiktų Europos Sąjungos teisės aktuose numatytus reikalavimus (pvz., naudojami metodai gali labai skirtis, priklausomai nuo produktų gamintojo ir (arba) atsižvelgiant į perdirbamas vabzdžių rūšis).

Be to, Reglamentas (EB) Nr. 853/2004 dėl specialių maisto produktų higienos taisyklių reikalauja, kad maisto tvarkymo subjektai, vykdydami bet kokią maisto gamybą, perdirbimo ir paskirstymo etapą po pirminės gamybos ir susijusios operacijos, turėtų įdiegti, įgyvendinti ir prižiūrėti procedūras, pagrįstas GHP ar RVASVT principais.

Vabzdžių nužudymas

Vabzdžiai gali būti žudomi skirtingais būdais, atsižvelgiant į auginamas rūšis, tačiau turi būti užtikrinamas greitas ir efektyvus nužudymas, nesuteikiant galimybės vabzdžiams kankintis.

Nužudymo metodai:

1. Nužudymas karščiu:

- karštu vandeniu;
- karštais garais;
- mikrobangomis;
- infraraudonaisiais spinduliais;

2. Nužudymas šalčiu:

- kriogeninis šaldymas;
- naudojant skystą azotą / CO₂ arba atvėsintą orą.

Visi apdorojimo parametrai (laikas, temperatūra ir kt.) turėtų būti parenkami, atsižvelgiant į vabzdžių rūšis. Ūkio subjektai turi laikytis maisto ir pašarų saugos standartų, ruošdami karščiu arba šalčiu apdorotus vabzdžius kitiems gamybos etapams.

Jei vabzdžiai neapdorojami iškart po nužudymo, žaliava turi būti atvėsinta iki žemesnės kaip 4 °C temperatūros ir per 48 valandas perdirbta arba užšaldyta.

Tolimesnis vabzdžių apdorojimas

Ūkio subjektai, gaminantys žmonių maistą ir pašarą gyvūnams vienoje patalpoje, turi griežtai atskirti šiuos procesus (atskiros vabzdžių produktų gamybos linijos ir kt.).

Po tinkamo vabzdžių nužudymo galima pritaikyti terminio, cheminio ar mechaninio pobūdžio perdirbimo būdus. Vabzdžių apdorojimo metodai:

- Džiovinimas šaldant;
 - Malimas;
- Džiovinimas aukšta temperatūra;
 - Malimas;
- Frakcionavimas (baltymų, riebalų ir kt. išskyrimas) **leidžiamas tik pašarų gamybai.**

Ūkio subjektai turi būti parengę produktų gamybos technologinį aprašą ir turėti atliktų laboratorinių tyrimų rezultatais ar moksline literatūra pagrįstus įrodymus, užtikrinančius, kad toks gamybos metodas yra efektyvus ir yra užtikrinama maisto ir pašarų sauga.

Gyvūnai, kuriuos galima šerti vabzdžių produktais

	Perdirbti gyvūniniai baltymai	Vabzdžių riebalai ir hidrolizuoti baltymai	Šaldyti, džiovinti neperdirbti vabzdžiai	Gyvi vabzdžiai
Gyvūnai augintiniai ir kailiniai žvėreliai	✓ *	✓	✓	✓
Akvakultūra	✓	✓	✗	✓
Naminiai paukščiai	✓ **	✓	✗	✓
Kiaulės	✓ **	✓	✗	✓
Galvijai	✗	✓	✗	✗

✗ – draudžiama šerti vabzdžių produktais pagal Reglamento (EB) Nr. 999/2001 (IV priedo) ir Reglamento (EB) Nr. 1069/2009 reikalavimus.

* Patvirtintas vabzdžių rūšių, leidžiamų perdirbtiems gyvūniniams baltymams gaminti, sąrašas (gyvūnų augintinių, kailinių žvėrelių ir akvakultūros gyvūnų pašarui) išdėstytas Reglamento (ES) Nr. 142/2011 X priedo II skyriaus 1A.2 skirsnyje.

→ Iš ūkinių vabzdžių gauti perdirbti gyvūniniai baltymai, skirti ūkinių gyvūnų, išskyrus kailinius gyvūnus, pašarams gaminti, gali būti gaunami tik iš šių rūšių vabzdžių:

- i) juodosios plokščiamusės (*Hermetia illucens*) ir kambarinės musės (*Musca domestica*),
- ii) didžiojo milčiaus (*Tenebrio molitor*) ir malūninio juodvabalio (*Alphitobius diaperinus*),
- iii) naminio svirplio (*Acheta domestica*), juostuotojo svirplio (*Gryllodes sigillatus*) ir jamaikinio svirplio (*Gryllus assimilis*).

Reglamente [\(ES\) Nr. 2017/1017](#) išvardytos iš vabzdžių gautos pašarinės žaliavos papildomai turi atitikti Reglamentų (EB) Nr. 1069/2009 ir (ES) Nr. 142/2011 reikalavimus; joms gali būti taikomi apribojimai pagal Reglamentą (EB) Nr. 999/2001:

9.2.1 „Vabzdžių riebalai“

9.6.1 „Hidrolizuoti vabzdžių baltymai“

9.16.1 „Gyvi sausumos bestuburiai“

9.16.2 „Negyvi sausumos bestuburiai“

** Leidžiama pagal 2021 m. rugpjūčio 17 d. Komisijos reglamentą [\(ES\) 2021/1372](#) kuriuo dėl draudimo ūkinius neatrajotojus, išskyrus kailinius gyvūnus, šerti gyvūniniais baltymais iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 999/2001 IV priedas

11. PATALPŲ ĮRENGIMAS IR PRIEŽIŪRA

Vabzdžių auginimo, pirminės gamybos, perdirbimo, produktų sandėliavimo, pašarų / substratų sandėliavimo patalpos turi būti įrengtos taip, kad būtų užtikrinta saugi maistui ir pašarams aplinka, būtų lengvai valomos ir dezinfekuojamos.

Gyvi vabzdžiai turi būti laikomi patalpose, užtikrinančiose, kad gyvūnai nepateks į aplinką. Taip pat vabzdžių auginimo patalpos turėtų būti atskirtos nuo perdurbimo ir pašarams ir produktams laikyti skirtų patalpų.

Maisto tvarkymo patalpų plotas turi būti adekvatus vykdomos maisto tvarkymo veiklos apimtimis.

Produktų sandėliavimo patalpos turėtų būti įrengtos taip, jog būtų sudarytos sąlygos atskirti šviežius ingredientus nuo kitų vabzdžių produktų gamybai skirtų produktų (druskos, aliejaus, prieskonių).

Produktai, kuriuos privalu laikyti sausai, turi būti apsaugoti nuo dulkių, kondensato susidarymo, kontakto su atliekomis ir kitais galimais taršos šaltiniais, laikomi sausoje gerai vėdinamoje patalpoje.

Priklausomai nuo vabzdžių gamybai ir vabzdžių pašarams skirtų produktų nustatytų laikymo sąlygų, turi būti kontroliuojama drėgmė ir aplinkos temperatūra. Pašarinės žaliavos turi būti laikomos atskirai nuo pagamintų gatavų pašarų.

Visi produktai turi būti laikomi pakelti nuo žemės ir pakankamai atitraukti nuo sienų, kad būtų galima užtikrinti tinkamą kenkėjų kontrolę.

12. REIKALAVIMAI ĮRANGAI IR INVENTORIUI

Ūkio subjektai turi naudotis įrenginiais ir priemonėmis, reikalingais tinkamai temperatūrai ir drėgmei palaikyti ir stebėti. Temperatūra turi būti stebima ir registruojama maisto tvarkymo patalpoje, šaldytuvuose ir šaldikliuose, auginimo patalpoje. Drėgmė – vabzdžių auginimo, galutinio produkto ir pašarų / substratų sandėliavimo patalpose.

Maisto ir pašarų tvarkymo įranga ir kitas inventorių turi būti geros būklės, lengvai valomi ir prireikus dezinfekuojami.

13. VALYMAS IR DEZINFEKAVIMAS

Ūkio subjektai turi turėti ir naudoti valymo, dezinfekavimo priemones inventoriui ir patalpoms valyti ir dezinfekuoti ir rankų higienai užtikrinti. Valymo ir dezinfekavimo medžiagos, naudojamos rankoms, įrankiams, įrenginiams, darbo paviršiams ir patalpoms, turi būti laikomos originalioje pakuotėje, atskirai nuo maisto produktų, kad būtų išvengta maisto užteršimo.

Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas įrangai, kurios paviršius yra sudėtinga išvalyti ir dezinfekuoti įprastomis sąlygomis (pvz., smulkintuvai). Taip pat reikia neužmiršti dezinfekuoti rankenų, jungiklių ir kitų dažnai liečiamų paviršių, nuo kurių bakterijos ant maisto gali būti pernešamos rankomis.

Paviršiams, įrenginiams, patalpoms ir rankoms dezinfekuoti gali būti naudojami biocidiniai produktai, kurie turi turėti galiojantį autorizacijos liudijimą. Biocidiniai produktai turi būti naudojami, laikantis pagal gamintojo rekomendacijas parengtų produktų naudojimo instrukcijų (lietuvių kalba), atsižvelgiant į saugos duomenų lapus ir į biocidinių produktų tinkamumo vartoti terminus. Autorizuotų biocidinių produktų sąrašus ir kitą informaciją galima rasti Nacionalinio visuomenės sveikatos centro prie Sveikatos apsaugos ministerijos [Biocidinių produktų duomenų bazėje](#).

14. PAKAVIMAS IR ŽENKLINIMAS

Pakuotė ir pakavimo medžiagos apsaugo produktą nuo išorinio poveikio, pvz., nuo mechaninių pažeidimų, užteršimo, drėgmės praradimo ir kt. transportuojant ir vykdant kitą veiklą. Maistui pakuoti ar kitaip su juo liestis turi būti naudojami tik tam tikslui skirti, nekenkiantys žmonių sveikatai ir atitinkantys teisės aktų nustatytus reikalavimus su maistu besiliečiantys gaminiai ir medžiagos. Jie turi būti laikomi taip, kad nebūtų užteršti. Pakuojant turi būti išvengiama maisto užteršimo. Pakartotinai maistui patiekti ir pakuoti naudojami gaminiai ir medžiagos turi būti lengvai valomi, prireikus dezinfekuojami. Siekiant užtikrinti aukšto lygio vartotojų sveikatos apsaugą ir garantuoti jų teisę gauti informaciją, turėtų būti užtikrinta, kad vartotojai būtų tinkamai informuojami apie vartojamus maisto produktus.

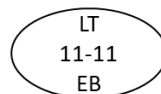
Pašarams skirti vabzdžių produktai gali būti tiekiami rinkai tik sandariai uždarytose ir tinkamai paženklintose pakuotėse arba talpyklose. Pakuotės arba talpyklos sandariai uždarytos taip, kad atidarius pakuotę arba talpyklą būtų pažeidžiama plomba ir jos nebebūtų galima panaudoti dar kartą. Naudojamos pakuotės negali turėti neigiamo poveikio pašarų saugai ir kokybei. Rinkai tiekiamus pašarams skirtus vabzdžių produktus turi lydėti Šalutinių gyvūninių produktų ir perdirbtų šalutinių gyvūninių produktų važtaraštis (patvirtintas Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2005 m. spalio 7 d. įsakymu Nr. B1-558 „Dėl Šalutinių gyvūninių produktų ir perdirbtų šalutinių gyvūninių produktų bei gaišenų važtaraščių formų, jų pildymo nurodymų patvirtinimo“).

Vabzdžių produktų, skirtų žmonėms vartoti, ženklavimas:

1. Sudedamųjų dalių sąrašas (vartotojams turėtų būti pateikiama informacija apie galimus alergenų juos **išryškinant**, taip pat ženklinimo etiketėje nurodyti, kad vabzdžiai gali sukelti alergines reakcijas asmenims alergiškiems vėžiagyviams ir dulkių erkėms);
2. Maistingumo deklaracija (maistinės vertės nustatomos remiantis laboratoriniais tyrimais)
3. Identifikavimo ženklas (jei tai grynų vabzdžių produktai nurodomas remiantis Reglamentu (EB) Nr. 853/2004, jei tai konditerijos ar kiti gaminiai praturtinti vabzdžių miltais, identifikavimo ženklas neprivalomas);
4. Produkto kilmė (gamintojo, pakuotojo ar platintojo pavadinimas ir adresas);
5. Tinkamumo vartoti terminas (tinkamumo vartoti terminą maisto tvarkymo subjektas nustato, remdamasis laboratoriniais tyrimais jei tai greitai gendantis produktas nurodoma – Tinka vartoti iki:, jei negreitai gendantis produktas – Geriausias iki:);
6. Rekomenduojamos laikymo sąlygos;
7. Grynasis kiekis.

Toliau pateikiami ženklinimo etikečių pavyzdžiai, parengti remiantis Reglamentu (ES) Nr. 1169/2011 nuostatomis:

Džiovinami naminiai svirpliai su druska	
Sudedamosios dalys: džiovinami naminiai svirpliai (<i>Acheta domesticus</i>) 98%, druska 2%	
Svirpliai gali sukelti alergines reakcijas asmenims, alergiškiems vėžiagyviams ir dulkių erkutėms	
Maistinė vertė	100 g
Energinė vertė	kJ/kcal
riebalai	g
iš kurių:	
— sočiųjų riebalų rūgščių	g
angliavandeniai	g
iš kurių:	
— cukrų	g
skaidulinės medžiagos	g
baltymai	g
druska	g
Grynasis kiekis: 100 g	
Geriausias iki: 13-01-2022	
Laikyti sausoje, tamsioje ir vėsioje vietoje.	
Gamintojas/Platintojas/Pardavėjas: Svirplių ūkis UAB, Gatvės g. 19, Vilnius	

Sojų batonėlis su naminių svirplių miltai

Sudedamosios dalys: **SOJŲ** traškučiai (**SOJŲ BALTymAI**, tapijokos krakmolas, druska), gliukozės sirupas, **SVIRPLIŲ** miltai 10% (**NAMINIAI SVIRPLIAI** (*Acheta domestica*)), , saulėgrąžų aliejus, kakavos masė, rūgštumą reguliuojanti medžiaga (citrinų rūgštis), avietės 0,6%, druska, kvapiosios medžiagos, emulsiklis.....

Svirpliai gali sukelti alergines reakcijas asmenims, alergiškiems vėžiagyviams ir dulkių erkutėms

Maistinė vertė	100 g
Energinė vertė	kJ/kcal
riebalai	g
iš kurių:	
— sočiųjų riebalų rūgščių	g
— mononesočiųjų riebalų rūgščių	g
— polinesočiųjų riebalų rūgščių	g
angliavandeniai	g
iš kurių:	
— cukrų	g
— poliolių	g
— krakmolo	g
skaidulinės medžiagos	g
baltymai	g
druska	g
vitaminai ir mineralinės medžiagos	XIII priedo A dalies 1 punkte nurodyti matavimo vieneta

Grynasis kiekis: 40 g

Geriausias iki: 13-01-2022

Laikyti sausoje, tamsioje ir vėsioje vietoje.

Gamintojas/Platintojas/Pardavėjas: Svirplių ūkis UAB, Gatvės g. 19, Vilnius

Teiginių vartojimas: Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas [\(EB\) Nr. 1924/2006](#) dėl teiginių apie maisto produktų maistingumą ir sveikatingumą:

SKAIDULINIŲ MEDŽIAGŲ ŠALTINIS

- Teiginy, kad maisto produktas yra skaidulinių medžiagų šaltinis, arba kitas teiginys, kuris vartotojui gali reikšti tą patį, gali būti nurodomas tik tuo atveju, jei 100 g produkto yra mažiausiai 3 g skaidulinių medžiagų arba 100 kcal tenka mažiausiai 1,5 g skaidulinių medžiagų.

DAUG SKAIDULINIŲ MEDŽIAGŲ

- Teiginy, kad maisto produktas turi daug skaidulinių medžiagų, arba kitas teiginys, kuris vartotojui gali reikšti tą patį, gali būti nurodomas tik tuo atveju, jei 100 g produkto yra mažiausiai 6 g skaidulinių medžiagų arba 100 kcal — mažiausiai 3 g skaidulinių medžiagų.

BALTYMŲ ŠALTINIS

- Teiginy, kad maisto produktas yra baltymų šaltinis, arba kitas teiginys, kuris vartotojui gali reikšti tą patį, gali būti nurodomas tik tuo atveju, jei mažiausiai 12 proc. maisto produkto energinės vertės sudaro baltymai.

DAUG BALTYMŲ

- Teiginys, kad maisto produktas turi daug baltymų, arba kitas teiginys, kuris vartotojui gali reikšti tą patį, gali būti nurodomas tik tuo atveju, jei mažiausiai 20 proc. maisto produkto energinės vertės sudaro baltymai.

Vabzdžių produktų, skirtų gyvūnų pašarui, ženklavimas:

Pašarinių žaliavų ir kombinuotųjų pašarų tiekimo rinkai, įskaitant pašarų ženklavimą, taisyklės nustatytos Reglamente (EB) Nr. 767/2009 dėl pašarų pateikimo į rinką ir naudojimo. Tiekiami vabzdžių produktai turi būti paženklinti teisės aktais nustatyta tvarka ir neturi klaidinti vartotojo:

- vabzdžių kilmės **pašarinėms žaliavoms** yra taikomi reikalavimai, išdėstyti Reglamento (EB) Nr. 767/2009 11–16 straipsniuose;
- **kombinuotiesiems pašarams**, kurių sudėtyje yra vabzdžių produktų, taikomi reikalavimai, išdėstyti Reglamento (EB) Nr. 767/2009 11–15 ir 17 straipsniuose;
- **gyvūnams augintiniams** skirtiems kombinuotiesiems pašarams, kurių sudėtyje yra vabzdžių produktų, taikomi reikalavimai, išdėstyti Reglamente (EB) Nr. 767/2009 11–15, 17 ir 19 straipsniuose;
- **papildomi reikalavimai** dėl ženklavimo išdėstyti Reglamente (EB) Nr. 999/2009 (IV priedas, IV skyrius, F skirsnis):
 - pridedamame iš ūkinių vabzdžių gautų perdirbtų gyvūninių baltymų prekybos dokumente arba veterinarijos sertifikate, nurodytame Reglamento (EB) Nr. 1069/2009 21 straipsnio 2 dalyje, ir jų etiketėje turi būti aiškiai užrašyta: „perdirbti vabzdžių baltymai – netinka šerti ūkiniam gyvūnams, išskyrus akvakultūros ir kailinius gyvūnus“;
 - kombinuotųjų pašarų, kurių sudėtyje yra iš vabzdžių gautų perdirbtų gyvūninių baltymų, etiketėje turi būti aiškiai užrašyta: „sudėtyje yra iš neatrajotojų gautų perdirbtų gyvūninių baltymų – netinka šerti ūkiniam gyvūnams, išskyrus akvakultūros ir kailinius gyvūnus“.
- **papildomi reikalavimai** dėl ženklavimo išdėstyti Reglamente (EB) Nr. 999/2009 (VII priedas, II skyrius, 2 punktas):
 - ant gyvūnams šerti skirtų vabzdžių produktų pakuotės turi būti užrašas: „neskirta vartoti žmonėms“.

15. ATSEKAMUMAS IR ĮRAŠŲ SAUGOJIMAS

Atsekamumas yra rizikos valdymo sudedamoji dalis, leidžianti lengviau ir efektyviau identifikuoti ir kontroliuoti galimas maisto ir pašarų saugos problemas. Pagrindiniai atsekamumo užtikrinimo principai „vienas žingsnis į priekį ir vienas žingsnis atgal“ ir dokumentų saugojimas, dėl kurių ūkio subjektas galės bet koku metu, VMVT paprašius, pateikti visą reikalingą informaciją apie maisto produktų ir pašarų kilmę. Taip užtikrinama, kad produktų atšaukimo iš rinkos atveju procesas vyktų tiksliai ir sklandžiai.

Tokia sistema turėtų suteikti galimybę atsekti bet kokią maisto produkto ar pašaro sudedamąją dalį, ingredientą, maisto priedą ir pirminės pakuotės sudedamąsias dalis atgaline gamybos tvarka (vienas žingsnis atgal maisto grandinėje) ir jau pagamintus produktus, parduotus ūkio subjekto (vienas žingsnis į priekį maisto grandinėje).

Reglamento **(EB) Nr. 178/2002** 18 straipsnis nustato pagrindinius atsekamumo įgyvendinimo principus ir ūkio subjekto įsipareigojimus.

1. Turi būti galimybė visuose gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapuose atsekti maisto produktą, pašarą, maistui skirtą gyvūną ir kitas medžiagas, skirtas arba reikalaujamas dėti į maistą ar pašarą.

2. Ūkio subjektai turi galėti nustatyti kiekvieną asmenį, pateikusį jiems maisto produktą, pašarą, maistui skirtą gyvūną ir kitas medžiagas, skirtas arba reikalaujamas dėti į maistą ar pašarą. Tam tikslui minėti ūkio subjektai privalo turėti parengtas sistemas ir taikyti procedūras, suteikiančias galimybę VMVT prašymu pateikti šią informaciją.

3. Ūkio subjektai privalo vietoje turėti sistemas ir taikyti procedūras, suteikiančias jiems galimybę nustatyti kitas įmones, į kurias buvo patiekti jų produktai. Šią informaciją privaloma pateikti VMVT paprašius.

4. Rinkai tiekiami arba tiekini maisto produktai arba pašarai yra ženklinami etiketėmis, kad juos būtų lengviau atsekti, remiantis atitinkamais dokumentais arba informacija.

Siekiant užtikrinti kuo efektyvesnį atsekamumą, ūkio subjektai ne mažiau kaip 2 (dvejus) metus turi saugoti šią informaciją:

1. įsigyto substrato komercinius dokumentus (sąskaitą faktūrą), kuriuose nurodyti atsekamumui būtini duomenys, pvz., pašarinių žaliavų, kombinuotųjų pašarų, pašarų priedų, premiksų pavadinimas ir kilmė, gamintojo vardas ir pavardė / įmonės pavadinimas ir adresas, partijos numeris, įsigytas kiekis ir įsigijimo data;

2. pirminės įsigytos kolonijos augintojo ir (ar) tiekėjo komercinius dokumentus (sąskaitą faktūrą), kuriuose pateikiami atsekamumui būtini duomenys, pvz., adresas, įsigijimo data, kolonijų skaičius;

3. perdirbimo metu kontroliuojamų rodiklių ir galutinio produkto laikymo temperatūros ir drėgmės stebėjimo įrašus;

4. informaciją apie gaminamos produkcijos tipą, sudėtį, kiekį, pagaminimo datą ir partijos numerį;

5. laboratorinių tyrimų rezultatus ir informaciją apie kiekvieną partiją, kuri turėtų būti saugoma pagal Europos Sąjungos maisto ir pašarų higieną reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus;

6. informaciją apie galimus alergenų, turint omenyje, kad pašarų, kuriais maitinami vabzdžiai, likučių gali likti vabzdžių virškinamajame trakte, todėl būtina atsižvelgti į naudojamus pašarus ir substratus ir įvertinti jų galimai keliamą pavojų rizikos grupių vartotojams. **Alergenai turi būti nurodomi produkto etiketėje taip, kaip numatyta Reglamente (ES) Nr. 1169/2011;**

7. vabzdžių produktus įsigijusios įmonės pavadinimą ir adresą / fizinio asmens vardą ir pavardę, adresą;

8. visi pagaminti produktai, paruošti galutiniam vartotojui, turi būti atitinkamai paženklinėti etiketėmis su reikalinga informacija.

Taip pat ūkio subjektai turėtų saugoti ir šiuos įrašus:

1. produktų pakrovimo ir iškrovimo vietos adresą;
2. transportavimo paslaugas teikiančios kompanijos, kuria buvo transportuoti produktai, rekvizitus;
3. jei naudojamas, sandėlių, kuriuose laikoma produkcija, informaciją.

16. PRODUKTŲ LAIKYMO SĄLYGOS

Visos gamyboje naudojamos žaliavos ir ingredientai turi būti laikomi gamintojo nurodytomis sąlygomis.

Maisto ir pašarų laikymo temperatūros:

- greitai gendantis / neapdorotas termiškai: 0–7 °C;
- užšaldytas: ne aukštesnėje kaip –18 °C temperatūroje;
- džiovintas: kambario temperatūroje;

- išdžiovintas naudojant šaltį: kambario temperatūroje.

Jeigu laikymo sąlygos (temperatūra, drėgmė) neatitinka gamintojo nurodytų laikymo sąlygų, produktas negali būti tiekiamas rinkai ir turi būti sunaikintas. Ūkio subjektai turi nusistatyti produktų galiojimo terminus ir laikymo sąlygas, atsižvelgdami į atliktų laboratorinių tyrimų rezultatus.